

Az emberiség jövője szempontjából talán legfontosabb szellemi irányvonal – és egyben közös feladat – a környezetünkről való hosszútávú felelős gondolkodás. A 20. sz. végén kialakuló környezeti paradigma, vagyis az a környezet-központú szemléletmód, amely egyben a környezet érdekeit figyelembe vevő gazdálkodási módszerek összességét is jelenti, Földünk fenntartható fejlődésének legfőbb záloga. E szemléletmód kialakulásával párhuzamosan, a környezeti problémák tudatos kezelésének és tudományos megismerésének jegyében született meg a környezetgazdálkodás, mint társadalmi tevékenység. Legfőbb célja a társadalom hosszú távon megmaradó jóléte, fő pillérei pedig a társadalom tudatossága, felelősségérzete, a gazdaság prosperitása és a környezetvédelem. E tényezők együtt képesek biztosítani a fenntartható fejlődést, és az életminőség javulását. A fenntartható fejlődés végdő soron a környezetminőségen keresztül biztosítja az ember létminőségét.

Buday-Sántha Attila e könyvében a fentebbiekből kiindulva sorra veszi a sikeres környezetgazdálkodás kialakulásának történeti hátterét, jelenlegi helyzetét és jövőjét. A környezeti problémák megközelítési módjainak multidiszciplináris jellegét mindvégig hangsúlyozva leszögezi, hogy a sikeres környezetgazdálkodás - akár kontinentális, akár országos, vagy települési méretekben gondolkodva - tervszerűséget, szervezettséget, nagyfokú felelősségtudatot és új dimenziókba helyezett morált igényel.

A fenntarthatóság elérésében tehát a környezet védelme mellett szükség van szabályozott, tudatos és tervszerű fejlesztésre is, amelyben a gazdasági hatékonyságot és a társadalmi igényeket szem előtt kell tartani. Ez valójában a szerző legfőbb üzenete, mondanivalója. A könyv tíz fejezete eltérő felépítésű, de valamennyi a környezetvédelem alapvető társadalmi, gazdasági és természeti összefüggéseit tárja az olvasó elé. A kötet legfőbb érdeme a szemléletformálás, amelynek fő célja: megértetni azt a sokáig elfeledett, vagy csak pusztá frázisként emlegetett tételt, miszerint – „ember és környezete egy” – vagyis szükségleteink kielégítésének összhangban kell lennie a bioszféra és annak részrendszereinek hosszú távú érdekeivel, s ennek elérésében mindannyiunknak felelősséget kell vállalnia.

A „Környezetgazdálkodás”, „Földünk globális problémái”, „A környezetvédelem története” c. fejezetek jó alapot adnak a környezet és a társadalom kapcsolata időbeli változásainak megértéséhez. Ezekben Buday-Sántha kifejti, hogy az alapvetően társadalmi közegben kialakuló természeti, gazdasági, társadalmi környezeti konfliktusok lassan-lassan minden téren visszahatnak az élet minőségére. A világ országainak egyre növekedő fogyasztásával párhuzamosan az emberiség egyre nagyobb kockázatot vállal. Nem csupán a jövő generációinak érdekei kerülnek veszélybe, de a jelenlegi igények kielégítése sincs megoldva. A Föld túlnépesedésének veszélye, az élelmiszer, az anyag- és energiaválság még a jóléti államok esetében is éreztetni hatását, ha nem is oly közvetlenül sújtja az ott élőket, mint a leszakadó, ill. az elmaradott régiók lakosságát. – írja a szerző.

A bioszférát fenyegető ökológiai (nem csupán a flórát és faunát, hanem magát az emberi fajt is veszélyeztető) katasztrófa lehetősége tudományosan is bizonyított „esély”, amelynek bekövetkezéséért az emberiséget terheli majd a felelősség. „A világ egymásba fonódó válságok sorozatát éli át”, amely legfőképp a fogyasztási igények növekedésének és a „környezet kapacitásának” csökkenésére vezethető vissza.

Az új megoldásokra való törekvés tulajdonképpen a mai értelemben vett környezetvédelem története, amely a felismerés, a rádöbbenés korszakával kezdődően elvezetett egészen a környezetpolitikáig, a környezetvédelem intézményesüléséig, a nemzetközi együttműködésekkig, s magának a komplex környezetgazdálkodásnak a megteremtéséhez. Egyre nyilvánvalóbbá válik – írja a szerző –, hogy a sokoldalú környezeti problémák kezelése csak integrált megoldások segítségével lehetséges. A „gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan” elv, a mai széttagolt intézményrendszer mellett még nem tud érvényesülni, s a gyakorlatban még mindig szeparáltan vizsgálják a környezet egyes elemeit. Egymástól elkü-

lőnítve azonban sem a természettudományok, sem a társadalomtudományok nem tudnak adekvát választ adni a felmerülő környezeti, társadalmi és ökonomiai problémákra.

A megoldás a holisztikus gondolkodásban rejlik, mely felfogásmódban a környezet állapotának megőrzése a legfőbb szempont, az anyagi jólét növelése pedig eszközrendszer lehet az egészséges életmód megőrzéséhez és az ezzel párhuzamosan emelkedő életszínvonal biztosításához. Számos vita övezi a kérdést, elfogadható-e a komplexitásra törekvő megközelítés, vagy pedig a problémaorientált specifikus megoldások kidolgozása lenne célravezető. A közelmúltban, Japánban rendezett Inter-Academy-Panel konferencián megjelent a „fenntarthatóság tudomány” (*Sustainable Science*) fogalma, amely úgy tűnik, a holisztikus látásmód szükségességét támasztja alá. Öröndetes, hogy a nemzetközi tudománytani újítással egyidőben a magyar szakirodalom is hangsúlyozza, hogy interdiszciplináris felkészültséggel rendelkező szakemberek kollektívái nélkül a környezeti problémák megoldása nem lehetséges.

A kötetben – térségünk és hazánk szempontjából igen fontos vizsgálati elemekként – helyet kaptak az Európai Unióhoz való csatlakozással kapcsolatosan felmerülő környezetgazdálkodási kérdések. Ily módon „Az EGK-EU környezeti politikája”, a „A Római Klub”, és a „A környezetvédelem története Magyarországon” c. fejezetek közel viszik az Olvasót a hazai vonatkozásokhoz, a környezetvédelem és a társadalom kapcsolatának fontosságához.

A honi társadalom környezeti tudatosságának nagy szerepe van a csatlakozást megelőző és az azt követő időszakban is, hiszen a fenntartható fejlődést értelmező, legfontosabb európai dokumentumok (Brundtland jelentés, európai területi tervezési charta) egyértelműen deklarálták, hogy a tájértékeket, a természeti és kultúr-környezetet szigorú törvényekkel óvni kell, a károkat helyre kell hozni. A környezetgazdálkodásnak törvényesen szabályozott keretek között kell folynia, és helyet kell kapnia a területi tervezésben, a regionális politikában.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással feltáruló új lehetőségek, és az ezzel együtt járó kihívások erőteljesen érintik a hazai környezetgazdálkodást, ezzel együtt figyelembe kell venni a lakosság mindennapos problémáinak összetettségét, a lokális gondok sajátosságait, Glatz Ferenc, volt MTA-elnök szavaival „Gondolkodnunk kell arról, hogyan fog alakulni a magyar társadalom jövője, hogyan változik majd felfogása.”

Első olvasatra talán kicsit meglepő, hogy egy ökológiai alapismereteket tartalmazó rész is beékelődik a kötetbe. A „Tanuljunk a természettől” c. fejezet jól foglalja össze a természeti rendszerek, a bioszféra és az ökoszisztémák működését. Ezek az ismeretek valóban elkerülhetetlenek a sikeres környezetgazdálkodás alkalmazásában, ez a fejezet azonban inkább egy elsősorban biológiai szemléletű tankönyvben érte volna el célját.

„A sikeres környezetgazdálkodás feltételei” és az utolsó, „A gazdálkodás szempontrendszerének ártértékelése” c. fejezetekben az integrált környezetvédelmi stratégia lényegét ismerteti a szerző. Kiemeli a tudatos emberi tervezéshez és cselekvéshez szükséges információs rendszer létrehozásának fontosságát és a tervezés komplexitásának erősítését. Az utolsó fejezet fő kérdése: miként lehetséges a gazdaság érdekeit harmonizálni a környezetvédelem céljaival? Jól világít rá a szerző arra a problémára, miszerint a környezetgazdálkodás csak fokozatosan, lassan jelentkező előnyöket hoz magával, „az erőforrások évenkénti elosztása a társadalom különböző szükségletei között évenkénti komoly feladat és csak kompromisszumokkal oldható meg.

A társadalmaknak meg kell felelniük a három „Ú” – vagy angol eredetije szerint három „R” – szabálynak, vagyis Újrahasznosítás-Újrafeldolgozás-Újrahasználat (*Recovery-Recycling-Reuse*), amelyet mindenki érdekévé kell tenni, s a fogalom-hármasnak be kell kerülnie a döntéshozók, de főként minden egyes állampolgár gondolkodásába. A tiszta és egészséges környezet megőrzése és az utódoknak való örökül hagyása az emberiség egyik legfőbb törekvése, mégis azt kell tapasztalnunk, hogy az oly gyakorta hangoztatott „szózatok” ellenére a pozitív értelemben vett „zöld ideológiák” kora még nem érkezett el. A „környezeti paradigma” azonban csak akkor válhat realitássá, ha a kutatások eredményei, a világkonferenciák jelszavai gyökeret eresztenek a hosszú távon gondolkodó

ember felfogásában, ha a “Nimby-szindrómát” felváltja a globális és lokális szinten egyaránt érvényesülő környezeti tudatosság és cselekvés.

A változatos és tartalmas kötet színesen tárja fel a környezetgazdálkodás szerteágazó témakörét, jövőnk egyik zálogát látva annak hatékony folytatásában. A könyv megerősíti a környezet-kutatók elhivatottságát, felhívja a politikusok figyelmét a problémák gyors megoldásának szükségességére, miközben kiemeli a társadalmi morál szerepét és hangsúlyozza a társadalom- és természettudományos gondolkodás elsőrendű felelősségét. Remélhetőleg e szép megjelenésű kiadványt nem csak a témával foglalkozó szakemberek fogják forgatni, de segítségével az egyetemek, főiskolák hallgatói is betekintést nyerhetnek a fenntartható fejlődés problémájának társadalmi, gazdasági és környezeti vonatkozásaiba.

KOVÁCS ANDRÁS DONÁT